Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
Криворізький педагогічний інститут
Факультет іноземних мов

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОЛОГІЇ І МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ МОВ

Збірник наукових праць

Випуск 9

Кривий Ріг
2012

4. Коваленко О. Знання іноземної мови – це не примха, а необхідність часу / О. Коваленко // English. – 2011. – №1 (529). – С. 4–5.

5. Мішіна Л. Глобалізація як фактор переосмислення важливості вивчення іноземної мови [Електронний ресурс] / Л. Мішіна // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – Вип. 32. – 2010. – С. 215–219. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ppps/2010_32-/files/215-219.pdf

6. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.

7. Програма з англійської мови для університетів (інститутів): п'ятирічний курс навчання / [С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей та ін.]. – К. : Британська Рада, Київ. держ. лінгв. ун-т, 2001. – 245 с.

8. Рамкова програма з німецької мов для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України / [С. М. Амеліна, Л. С. Аззоліні та ін.]. – К. : Гете-інститут, Ленвіт, 2006. – 90 с.

В. А. Гаманюк
канд. пед. наук, доцент

КУРИКУЛЯРНІ ЗАСАДИ МІЖКУЛЬТУРНОГО НАВЧАННЯ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПЕДАГОГІЦІ ФРН

У статті досліджуються підходи до формування курикулярних засад міжкультурного навчання у педагогіці ФРН.

Ключові слова: *міжкультурне навчання, міжкультурна комунікація, іншомовна освіта, курикулум.*

В статье исследуются подходы к формированию курикулярных основ межкультурного обучения в педагогике ФРГ.

Ключевые слова: *межкультурное обучение, межкультурная коммуникация, иноязычное образование, курриkулум.*

The article deals with the formation of curricular principles of intercultural teaching in the pedagogic of Germany.

Key words: *intercultural teaching, intercultural communication, foreign languages teaching, curriculum.*

Постановка проблеми. Навчання іноземних мов перебуває сьогодні у центрі уваги дослідників. Причини цього криються насамперед у тому, що для безперешкодного спілкування фахівці потребують розвинутої іншомовної мовленнєвої компетенції. Багатомовність суспільства, зміцнення міжнародних контактів, їх розширення поставило питання про перегляд підходів до навчання іноземних мов, змін пріоритетів у визначенні мети навчання та розробки нових, ефективних методів, здатних у стислий термін забезпечити необхідний рівень іншомовної підготовки. Сьогодні ставиться питання не тільки про закладення лінгвістичних основ іноземної мови, вивчення не тільки морфологічних, синтаксичних та лексичних засобів, але й про формування міжкультурної компетенції як передумови успішної міжкультурної комунікації.

Аналіз останніх досліджень. Проблемами міжкультурного навчання, визначення його курикулярних засад у ФРН займалися такі дослідники, як К. - Р. Бауш (K. - R. Bausch), Г. - Ю. Крумм (H. - J. Krumm), С. Хофер

(S. Hofer), Д. Леві-Гіллеріх (D. Levy-Hillerich), Й. Кветц (J. Quetz), А. Кнапп-Потрофф (A.Knapp-Potthoff), Ф.-О. Радтке (F.-O. Radtke), Д. Рьостлер (D. Rösler), Е. Рьотгер (E.Röttger) та інші, а у вітчизняній педагогіці І. Баженова, О. Локшина, О. Першукова, С. Соколовська. До практичної розробки курикулярних засад навчання іноземних мов в Україні з урахуванням міжкультурного компоненту змісту іншомовної освіти у вищих навчальних закладах долучилися С. Амеліна, Н. Бориско, М. Гавриш, Г. Левченко, Н. Петращук (німецька мова); Г. Бакаєва, В. Лещенко, С. Ніколаєва (англійська мова).

Мета статті – вивчити підходи до формування курикулярних засад міжкультурного навчання у педагогіці ФРН з огляду на багатокультурність та полілінгвальність суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження Сьогодні курикула у Німеччині обов'язково включають міжкультурну складову. Варто зауважити, що у науковій літературі поняття «міжкультурне навчання», «міжкультурна комунікація» та «інтеркультурність» використовуються неоднозначно, а причиною цього є те, що вони є предметом дискусії не тільки сфери іншомовного навчання, але й інших дисциплін. По-різному трактували саме поняття й необхідність включення міжкультурних аспектів до змісту іншомовної освіти представники різних підходів до навчання іноземних мов. У той час як ще у 1967 р. Р. Ладо (R. Lado) зазначав, що мета навчання іноземних мов полягає у адекватному використанні мови, що вивчається, у контексті цільової культури [5, с. 138], представники аудіолінгвального підходу обмежувалися насамперед вивченням структурних аспектів мови. Навіть комунікативний підхід мало враховував міжкультурні аспекти використання мови, висуваючи на перший план мовленнєві акти як свого роду комунікативні універсалії. З початку 80-х рр. поняття «міжкультурний» стає предметом дискусій не тільки у освітній сфері, а й у сфері суспільних відносин, а у контексті навчання та вивчення іноземних мов це поняття стало ключовим, зважаючи на те, що однією із компетенцій у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти Рада Європи називає міжкультурну компетенцію, як здатність, що вирізняє того, хто вчить іноземною мовою від монолінгвального носія цієї мови [2, с. 51].

Потужний імпульс міжкультурне навчання отримало від педагогічної науки як відповідь на хвилю міграції після 1960 р. (мається на увазі робоча міграція та хвиля біженців з конфліктних регіонів). Спочатку розвиток концепцій міжкультурного навчання відбувався у межах педагогіки роботи з іноземцями і мігрантами (Ausländer- und Migrantenpädagogik). Зазначалося, що завдання міжкультурного навчання полягає не в асиміляції громадян іноземного походження, а у підготовці як дітей-мігрантів, так і автентичного населення до навчання та життя в умовах мультикультурного суспільства.

Педагогіка роботи з іноземцями розвивалася у межах практики навчання німецької як другої мови, а потім дискусія щодо ключових для неї питань поширилася на дидактику навчання іноземних мов. Наголошувалося на тих педагогічних завданнях, які заняття з іноземної мови мають

вирішувати через іншомовне навчання, а також на потребі розробки концепцій контакту мов та культур, які б уможливлювали мовну та культурну взаємодію в умовах мультикультурної школи. Згідно однієї з перших концепцій, що з'явилися на тлі дискусій, а нею була гіпотеза відмінностей (die Differenz-Hypothese), в умовах німецької школи культурні та мовні відмінності розглядалися не як подразник, який треба усунути, а як багатство, а різні мови і культури проголошувалися рівнозначними. Один із прихильників цієї концепції М. Хоман (M. Hohmann) розрізнював поняття «мультикультурний» (multikulturell) та «міжкультурний» (interkulturell), наполягаючи на тому, що поняття «мультикультурний» характеризує суспільні процеси, а «інтеркультурний» – реакцію з боку держави і педагогічної науки на ці суспільні процеси [4, с. 5].

Гіпотеза відмінностей, на думку деяких дослідників, наприклад Ф.-О. Радтке (F.-O. Radtke), сприяла формуванню уявлення про те, що культури в багатокультурному суспільстві залишаються статичними та відокремленими. Тож, згодом з'явилася «педагогіка різноманітності» (Pädagogik der Vielfalt), провідні ідеї якої, серед яких думка про те, що у багатокультурному суспільстві відбувається змішування культур і створюються нові форми полікультурної ідентичності, було покладено у основу так званої «гіпотези неоднаковості» (Diversitäts-Hypothese), автором якої вважається Е. Рьотгер (E.Röttger).

Іншим потужним імпульсом для розвитку концепції міжкультурного навчання стали дослідження проблеми запобігання розвитку стереотипів та упереджень, а також спроби використати навчання іноземних мов з метою їх подолання. *Cultural Studies*, поняття, що іноді використовується як синонім міжкультурного навчання, мають на меті контакт з цільовою культурою, а навчання іноземних мов має бути за своєю суттю міжкультурним, тому що його сфера – конфронтація з іншою мовою та культурою. Поява концепції контрастивного країнознавства (Stuttgarter Thesen zur Rolle der Landeskunde; 1982 р.) стала поворотом у міжкультурному навчанні, а її метою проголошувалася здатність до транснаціонального спілкування. Не просто інформація про країну цільової мови, а зіставлення, усвідомлення відмінностей, виявлення та усунення упереджень та розвиток критичної толерантності – провідні тези цього документу. І все ж, контрастивне країнознавство та міжкультурне навчання не є тотожними поняттями. Д. Рьостлер (D. Rösler) критикував розуміння міжкультурного навчання як контрастивного країнознавства, вважаючи, що таким чином навчальна мета – комунікативна компетенція розширюється за рахунок країнознавчих знань, а індивідуальний досвід «іншої культури» при цьому вилучається із навчального процесу [6, с. 99]. А. Ху (A. Hu), в свою чергу, зазначає, що треба уникати поляризації понять «своє» та «чуже», тому що це призводить до відчуження людей, а тому, на його думку, слід у процесі навчання іноземних мов зосередитися на мовно-культурних та політичних спільностях і трактувати специфічні феномени, а не розглядати сутність культури як такої [цит. за 5, с. 140]. Й. Бенеке (J. Beneke) висловився щодо мети

міжкультурного навчання у процесі вивчення іноземної мови так: «Міжкультурний вимір вивчення іноземної мови включає здатність до активної участі у комунікативному процесі та урахування культурно-специфічних елементів щодо правил комунікації, стилів роботи, уявлень про систему цінностей та інше з метою досягти найвищого ступеня ефекту синергетики (Synergie-Effekte) у міжнародній співпраці» [1, с. 40].

К. Крамш (C. Kramsch) характеризує спільну рису, що сформувалася у тих, хто розмовляє різними мовами і належить до різних культур, як «шанс третього місця», а інший дослідник – А. Хаммершмідт (A. Hammerschmidt) – говорить про «між» як позитивне місце, що, на його думку, є формуванням нової ідентичності через взаємодію та контакт з іншими культурами [5, с. 141].

Визначення мети міжкультурного навчання є сьогодні предметом педагогічних дискусій, а акценти в ній можуть розставлятися по-різному. Так, А. Кнапп-Потрофф (A. Knapp-Potthoff) вирізняє такі сфери визначення мети:

- афективні цілі – здатність до емпатії як передумова участі у комунікації з представниками інших культур та основа для спілкування нового рівня;
- культурно-специфічні знання як передумова адекватного трактування комунікативних дій представників інших культурних спільнот та запобігання непорозумінням;
- загальні знання про комунікацію та культуру;
- стратегії, тобто конкретні вербальні та невербальні засоби здійснення комунікативних дій у певних ситуаціях для досягнення мети спілкування.

Б. Мюллер-Жаке (B. Müller-Jacqier), в свою чергу, наполягає на мовному характері мети міжкультурного навчання, наголошуючи на тому, що ядром міжкультурного курикулуму мають бути комунікативні стилі, невербальні форми інтеракції та специфічні норми вербальної поведінки [3, с. 142].

Важливо відмітити, що у нових навчальних планах, розроблених протягом останнього десятиліття, міжкультурні цілі навчання пов'язані з вивченням конкретної мови, а загальна мета досягається шляхом досягнення конкретних навчальних цілей за рахунок мовної уваги, здатності до міжкультурних мовних дій та використання відповідних стратегій, а також шляхом опрацювання соціокультурних тем. Тобто, напрацювання педагогічної теорії одразу знаходять відображення у практиці іншомовного навчання вже на рівні не тільки курикулум та рамкових програм, а безпосередньо на рівні кожного навчального закладу.

Г.-Ю. Крумм (H.-J. Krumm) називає декілька питань, які сьогодні потребують відповіді. Серед них, наприклад, відсутність у курикулум, що орієнтовані на опис рівнів знань мови, конкретних показників щодо міжкультурного компоненту навчання, тому це відбивається на їх значимості

у процесі навчання. З іншого боку, дослідник зазначає, що розвиток білінгвального навчання та використання іноземної як робочої мови відкриває для міжкультурного навчання нові перспективи, які підсилюються використанням нових медіа, а разом з ними і інших, поряд з класичними формами контакту з іншомовною культурою. Серед них він називає в першу чергу такі: листування класами, різного роду програми обміну, електронне листування, навчання в тандемі через електронні засоби комунікації, використання Інтернету для пошуку міжкультурної інформації тощо. Тож, нові підходи та форми роботи на тлі впровадження курикулум у практику школи потребують відповідної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів, що означає внесення змін у структуру та зміст навчання у межах вищої іншомовної педагогічної освіти. [5, с. 143].

Висновки. Підходи до формування курикулярних засад іншомовного навчання взагалі, а також і міжкультурної складової змісту навчання змінювалися у залежності від суспільного запиту. У той час як ще наприкінці XX століття навчання іноземних мов зосереджувалося переважно на лінгвістичних аспектах, в умовах стрімкого розвитку міжнародних контактів, євроінтеграційних процесів, мобільності населення, формування єдиного освітнього простору у межах ЄС, створення загальноєвропейського ринку праці, потреба у знаннях різних іноземних мов, прагнення до індивідуальної та суспільної багатомовності призвели до зміщення пріоритетів у визначенні змісту іншомовної освіти і спричинили перегляд її курикулярних засад, насамперед у частині посилення міжкультурних аспектів. Сьогодні володіння іноземною мовами включає міжкультурні знання, які розглядаються як передумова безперешкодного порозуміння. Серед завдань розробників курикулум з іноземної мови називається створення курикула, що орієнтовані на опис рівнів знань мови, а також конкретних показників щодо міжкультурного компоненту навчання, які мають стати одним із критеріїв сертифікації іншомовних знань на всіх рівнях системи освіти.

Список використаної літератури

1. Beneke J. Lebenslang Sprachen lernen / J. Beneke // DIE. – 1996. – № 4. – S. 39–41.
2. Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen / Europarat. – Berlin ; München ; Wien ; Zürich ; New York : Langenscheidt, 2001. – 243 S.
3. Handbuch Fremdsprachenunterricht / [K.-R. Bausch, H. Christ, H.-J. Krumm]. – Tübingen ; Basel : A. Francke Verlag, 2007. – 656 S.
4. Hohmann M. Interkulturelle Erziehung als Herausforderung für allgemeine Bildung? / M. Hohmann // Vergleichende Erziehungswissenschaft: Iformationen. – № 17. – S. 98–115.
5. Krumm H.-J. Curriculare Aspekte des kulturellen Lernens und der interkulturellen Kommunikation / H.-J. Krumm // Handbuch Fremdsprachenunterricht / [K.-R. Bausch, H. Christ, H.-J. Krumm]. – 5. Auflage. – Tübingen ; Basel : A. Francke, 2007. – 656 S. – S. 138–144.
6. Rösler D. Drei Gefahren für die Sprachlehrforschung im Bereich Deutsch als Fremdsprache / D. Rösler // Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache. – 1993. – № 19. – S. 77–99.